

Prvi, drugi i ini jezici

(Marta Medved Krajnović: *Od jednojezičnosti do višejezičnosti*. Uvod u istraživanja procesa ovladavanja inim jezikom. Zagreb: Leykam international, 2010, 193 str.)

Knjiga autorice Marte Medved Krajnović *Od jednojezičnosti do višejezičnosti* nastala je u trenutku u kojem je potreba za ovakvim sveučilišnim udžbenikom bila na vrhuncu. Unutar novoosnovanoga Poslijediplomskoga doktorskog studija glotodidaktike osmišljen je kolegij „Istraživanje procesa usvajanja drugoga jezika” (engl. *second language acquisition research*), a uslijed reforme visokoga školstva nastali su novi i preoblikovali se stari studiji i kolegiji na odsjecima filozofskih fakulteta. To su bile važne promjene i pozitivni pomaci u sustavu visokoškolskoga filološkog obrazovanja koji su pokazali da postoji velik broj mogućih korisnika kojima bi cjelovitost i sustavnost informacija o procesu ovladavanja inim jezikom u obliku cjelovitog sveučilišnog udžbenika itekako koristila. Ovoj je knjizi cilj ne samo obrazovati nego, kako autorica sama ističe, potaknuti jasniji i učestaliji dijalog među različitim stručnjacima koji se bave jezičnim pitanjima (točnije, istraživanjem procesa ovladavanja inim jezikom i njegovom konkretnom realizacijom) te stručnjacima znanstvenih disciplina koje na bilo koji način zalaze u taj dio lingvistike.

Imajući na umu buduće čitatelje, autorica je knjigu oblikovala vrlo pregledno i praktično. Podijeljena je u osam poglavlja, od kojih je posljednje autoričina završna poruka čitateljima. Svako od se-

dam ostalih poglavlja započinje opsežnim popisom pojmova koji se obrađuju ili na neki drugi način spominju u pojedinom poglavlju. Ti su pojmovi i u tekstu posebno istaknuti što čitatelju olakšava snalaženje. Sve pojmove na jednom mjestu nalazimo na kraju knjige u kazalu hrvatskih i kazalu engleskih pojmova. Objektivan pristup tematici svakoga poglavlja završava svojevrsnim autoričnim subjektivnim viđenjem u obliku *Poruke čitateljima* u kojoj objašnjava svoje autorske postupke, dodatno produbljuje problematiku, potiče čitatelja na kritičko razmišljanje te nudi preporuke za daljnje čitanje i istraživanje o pojedinoj temi.

U *Uvodnim razmatranjima* autorica uvodi u mlađe znanstvenoistraživačko područje istraživanja procesa ovladavanja inim jezikom (skraćeno OVIJ prema engleskome *second language acquisition*, *SLA*). Pritom jasno i slikovito objašnjava što označuju nazivi poput “prvi jezik” (i njegovi „sinonimi“ materinski, rodni, primarni jezik), te kako on postaje “sekundarnim”, “obiteljskim”, odnosno “kućnim”, te “nasljednim” jezikom. Objašnjavaju se i pojmovi “drugi jezik”, “strani jezik” i “treći jezik”, tj. svi usvojeni jezici osim prvoga, za koje autorica prihvaća u literaturi već uvriježeni hrvatski naziv “ini jezik”. Iznimno je korisno jasno terminološko razgraničavanje i određivanje triju načina ovladavanja inim jezikom prema engleskim istovrijednicama: “usvajanje drugoga jezika” (engl. *second language acquisition*), “učenje stranoga jezika” (engl. *foreign language learning*, ali i *foreign language acquisition* te *second language learning* ili *second language acquisition*) i “ovladavanje inim jezikom” (engl. *second language acquisi-*

tion). Iako su teorijski razdvojeni, u stvarnosti su procesi učenja i usvajanja često isprepleteni te se događaju istodobno ili se međusobno uvjetuju. Zanimljivo je autoričino priklanjanje hrvatskomu nazivu “korisnik inoga jezika” kao najprikladnijem prijevodu za engl. naziv *second language learner* što objašnjava neutralnošću s obzirom na moguće implikacije doslovnog prijevoda riječju ‘učenik’. Autorica ovdje samo načinja raspravu o nekim važnim pojmovima OVIJ-a, poput komunikacijske kompetencije (nasuprot jezičnoj kompetenciji) koja, po još uvijek neujednačenim kriterijima, određuje izvornog govornika prema korisniku inoga jezika. Pitanje može li se korisnik inoga jezika svojom komunikacijskom kompetencijom približiti razini komunikacijske kompetencije izvornoga govornika ostaje otvoreno. To je područje znanstvenoga istraživanja vrlo zanimljivo mnogim znanstvenim disciplinama, a ne samo primijenjenoj lingvistici. Autorica završava poglavlje zaključcima: većina svjetskoga stanovništva nije jednojezična, nego dvojezična ili čak višejezična, a neki se od najvećih svjetskih jezika (engleski, španjolski, hindi) više koriste kao ini jezik nego kao prvi jezik. Činjenica jest da je u suvremenom društvu nužno znati još jedan jezik osim prvoga, stoga taj podatak i ne čudi.

Drugo poglavlje naslovljeno *Počeci istraživanja procesa ovladavanja inim jezikom* autorica posvećuje pregledu razvoja OVIJ-a iz kojega je razvidna izrazita interdisciplinarnost područja – od kratkoga spomena Chomskyjeve transformacijsko-generativne gramatike, preko prvih psiholingvističkih istraživanja usvajanja jezika do prvih istraživanja dvoje-

zičnosti i početaka primijenjenolingvističkih istraživanja. Izdvaja se i u osnovnim crtama opisuje “Krashenov model” kao pokušaj prvoga teorijskog objašnjenja različitih oblika procesa ovladavanja inim jezikom. Hrvatska se znanstvena zajednica intenzivnije uključila u istraživanja OVIJ-a tek krajem 1980-ih, ponajprije zbog toga što su hrvatski znanstvenici uglavnom bili glotodidaktičari te su ih zanimali procesi institucionaliziranog učenja, dok su početci OVIJ-a u svijetu vezani ponajprije uz psiholingvistiku. Međutim, autorica ističe kako su hrvatski znanstvenici toga područja danas izrazito aktivni i plodni.

U trećemu poglavlju (*Lingvistički okviri OVIJ-a*) opisuju se dva osnovna lingvistička pristupa proučavanju OVIJ-a – formalni, koji se oslanja na Chomskyjevu ideju univerzalne gramatike i urođene jezične sposobnosti, te funkcionalni, koji se ističe svojom interdisciplinarnošću. Nasljednici Chomskyjeve ideje o univerzalnoj gramatici nastoje odgovoriti na pitanje u kojoj mjeri i na koji način univerzalna gramatika utječe na ovladavanje inim jezikom. Autorica samo apostrofirala probleme te ostavlja čitatelju da se sam upusti u proučavanje relevantne znanstvene literature. Uz postojanje brojnih funkcionalnih teorija jezika u ovom se pregledu kratko, ali informativno, zaustavlja na dvjema (kognitivnoj i konstrukcijskoj gramatici). Čitatelju tako daje osnovno teorijsko znanje o funkcionalnim teorijama kao uvod u funkcionalne teorije u OVIJ-u. Jedan od najutjecajnijih pristupa istraživanju OVIJ-a koji usporedbom istih pojava u različitim jezicima dolazi do zaključaka o onim univerzalnim jest “funkcionalna tipologija” za koju se vežu poj-

movi obilježnosti i neobilježnosti jezičnih pojava te njihov utjecaj na usvajanje inoga jezika. Slijedi jezgrovito opisan Hallydayev pristup i primjena njegovih pragmatičkih “jezičnih funkcija”, zatim Givónov model “gramatikalizacije” prema kojemu korisnik inoga jezika sazrijeva od pragmatičnog prema sintaktičkome modalitetu, te na kraju “funktionalni model Kleina i Perduea” koji je dokazao postojanje međujezika kao nezavisnoga jezičnog sustava.

Atribut interdisciplinarnosti koji se pripisuje istraživanju OVIJ-a objašnjava se u četvrtomu poglavlju (*Neurolingvistički, psiholingvistički i psihološki okviri OVIJ-a*). Donose se osnove neurolingvističkoga, psiholingvističkoga i psihološkoga pristupa jeziku, i to prije svega kod usvajanja prvoga jezika. Nadasve su zanimljive, a onda i korisne spoznaje do kojih dolaze spomenute primijenjene lingvističke znanosti. Autorica je pitanju primjene neurolingvističkih spoznaja u istraživanju OVIJ-a dala veću pozornost zaustavivši se na Leveltovom i De Botovom te konekcionistačkom modelu ovladavanja jezikom. Istaknula je neusuglašenost stavova različitih stručnjaka te potrebu za daljnjim istraživanjima. Nadalje se autorica zadržava na kognitivnim čimbenicima poput procesa učenja, automatizacije i restrukturiranja jezičnoga znanja te individualnim čimbenicima poput uloge dobi, motivacije, jezične nadarenosti, stilova i strategija učenja te osobina ličnosti. Oni su, prema autorici, uglavnom uzročno-posljedično povezani i preduvjet su ostvarivanju procesa OVIJ-a.

Jezik kao društvena činjenica obrađuje se u petome poglavlju (*Društveni okviri*

OVIJ-a). Na koji se god način stječe znanje inoga jezika, učenjem ili usvajanjem, ono se odvija u društvenome kontekstu. U tom smislu autorica razlikuje modele procesa OVIJ-a koji se ostvaruju u zatvorenim društvenim cjelinama, većim ili manjim, u obitelji ili razredu, te širi prirodni kontekst, koji podrazumijeva cjelokupne društvene kulturološke i psihološke čimbenike. Kroz cijelo se poglavlje provlači teza o uskoj povezanosti jezika i kulturnoga identiteta pojedinca. Fenomen dvojezičnosti izrazito je zanimljiv znanstvenicima, pa se proučavao u velikom broju različitih konteksta te je bio predloškom različitim teorijama. Autorica upozorava na dosadašnju praksu razdvojenih znanstvenoistraživačkih napora kod istraživanja OVIJ-a, koja su često zanemarivala utjecaj društvenoga konteksta, i istraživanja dvojezičnosti, u kojima je prevladavala sociolingvistička sastavnica te naglašava potrebu da se ti napori objedine.

U šestome poglavlju (*Trenutno stanje i buduća strujanja OVIJ-a*) autorica primjećuje različita teorijska i istraživačka strujanja u počecima istraživanja OVIJ-a (od 1970-ih do 1990-ih), i u vremenu nakon 1990-ih, kada su razvidna nova viđenja međujezičnih utjecaja na različitim jezičnim razinama uključujući i razinu neverbalne komunikacije, mentalnoga leksikona te psiholoških kategorija. U novije se vrijeme istražuju različiti oblici prenosivosti struktura iz jednog jezika u drugi, a sve veću pozornost privlači pitanje utjecaja drugoga jezika na prvi što se opisuje kao “međujezični utjecaj” (ako se radi o privremenim promjenama) ili kao “jezično nazadovanje” (ako se radi o trajnijim promjenama). Teorijski pluralizam je, smatra autorica, u ovome znanstveno-

istraživačkom području logičan budući da su teorije često bile dijelom neke druge discipline ili su pak imale različita polazišta i domene istraživanja, ali i različite sadržaje i stupanj apstrakcije. Naime, još prije 20-ak godina postojalo je čak četrdesetak pokušaja teorijskoga objašnjenja OVIJ-a, a danas oko šezdeset. Iako neki istraživači smatraju da je teorijski pluralizam još uvijek poticajan za OVIJ, autorica se pridružuje mišljenju onih drugih koji teže jednoj sveobuhvatnoj teoriji ovladavanja inim jezikom. U skladu s time i u skladu sa svojim istraživačkim iskustvom kao moguću teoriju vidi “teoriju dinamičnih sustava”. Njezini zastupnici jezik doživljavaju kao dinamičan sustav čije su sastavnice u neprestanom međusobnom utjecaju čime nastoje objasniti dinamiku, nepredvidljivosti i odstupanja u jezičnome razvoju pojedinca. Budućnost istraživanja OVIJ-a autorica vidi u njegovu približavanju glotodidaktici, budući da se u praksi te dvije discipline ionako isprepleću.

Budući da će knjigu zasigurno koristiti i studenti koji tek ulaze u svijet znanstvenoga istraživanja, autorica je smatra la potrebnim na kraju, u poglavlju *Metodologija istraživanja OVIJ-a*, predstaviti i metodološke pristupe u istraživanju OVIJ-a. Opisuju se tri osnovna metodološka pristupa, kvalitativni i kvantitativni te kvantitativno-kvalitativni, ističu njihovi ciljevi, metodologija i prednosti za pojedina područja istraživanja te navode primjeri njihove primjene. Čitatelj može zaključiti da se interdisciplinarnom području kao što je istraživanje OVIJ-a treba pristupiti isto tako interdisciplinarno i “eklektično”, uz stremljenje smislenoj i teorijski relevantnoj simbiozi rezultata.

U *Završnoj poruci čitateljima* autorica Medved Krajnović ističe složenost svih vrsta jezičnih pojavnosti odakle onda proizlazi i složenost istraživanja vezanih uz jezik.

Prava je vrijednost ove knjige u njezinoj jezgrovitoj sveobuhvatnosti. Autorica Marta Medved Krajnović ponudila je hrvatskoj znanosti do sada jedinstvenu knjigu na hrvatskome jeziku namijenjenu čitatelju koji ne mora nužno vladati pojmovima koji se vežu uz usvajanje jezika. No, ovim štivom mogu biti zadovoljeni apetiti i nešto ambicioznijeg čitatelja zahvaljujući brojnim prijedlozima dodatne literature i autoričinim poticajima na daljnja istraživanja. Na kraju ovoga prikaza možemo zaključiti da je autorica uspjela u svome naumu da ponudi dovoljno iscrpan pregled istraživanja procesa ovladavanja inim jezikom – njezina je knjiga na neki način istraživanje OVIJ-a u malome.

Marina Bergovec